HB
18-450

Éhes disznó makkal álmodik
Terítve a tölgyfaasztal
Élet a halál után

REJTEKADÓ TÖLGYERDŐ

A természet hangján – minden zöldfülü gyereknek

Ha szép idő van, azért, ha pedig szikrázó hideg van, akkor azért érdemes kimenni az erdőbe. Mert az erdő örökké más arcát mutató, évszokról évszakra megnyíló mesekönyv, ahol mindig történik valami. Az igazi kirándulások színhelye ezért az erdő, ezt minden gyerek tudja, mert ott mindig lehet figyelgetni valamit: izgalmas, örökké kiismerhetetlen tájék.

A tölgy Magyarország leggyakoribb fája, az erdők királya. Birodalma gazdag és végtelen: hazánkban is számos helységnevünk állít hatalmának emlékét: a Tölgyesi-szoros vagy Makkoshetye, a csertölgy nevét őrző Cserehát, Ágcsernyő vagy Bakonycsernye... Ha van kedved és térképed, keresd e földi királyság jelző-állomásait Te is! Ám a tölgy amúgy is különleges: számtalan varázslatos hiedelem, ősi rítus tapad hozzá. Úgy tartják, a druidák, a „tölgyemberek” legfontosabb tevékenysége a tölgyön élősködő sárga fagyöngy gyűjtése volt a Szent Tölgyfaligetekben, de a dodonai jós is a tölgyfalombok susogásából olvasta ki a kérdésekre a választ. Minden kérdésekre mi sem tudunk majd felelni, hiába hallgatjuk a tölgylevelek susogását, de azért nagyon sokra megpróbálunk. És ne felejtsetek el: az igazi csodák kéznyújtásra vannak tőlünk. Nem kell hozzá repülőgép, sem griffmadár – elég, ha hét végén felkeressük valamelyik elvarázsolt tölgyesünket, és a mesekönyv megnyílik Nektek. Ezt megígérem. Jó kalandozást!

Mirtse Zsuzsa

Tartalom

Tölgyerdőben jártam	2. oldal
Terítve a tölgyfaasztal	12. oldal
Élet a halál után	18. oldal
Az élet csupa disznóság	34. oldal
Európa fája: a bükk	42. oldal

Szelestey László felvétele

Rejtékaadó tölgyerdő

**Ez az óriási, vén tölgyfa a pölöskei erdőben állt, ki tudja, hány éven át. És állnak még ma is sokan: tölgyek és bükkök, öregek és fiatalok – életet, táplálékot, búvóhelyet adó fák, a vadon méltóság-
teljes, hallgatag óriásai**

BOTÁNIKA LEVELEI

Tölgyerdőben járta m...

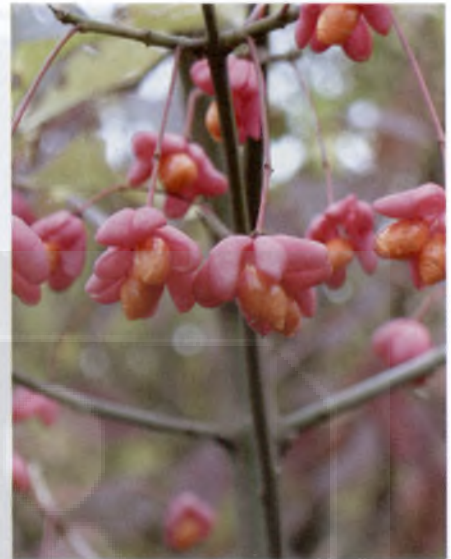
Magyarország a tölgy országa lehetne, ha a honfoglalás előtt és azóta nem irtottuk volna ki erdeinket. A Kárpát-medence képét 3-4 ezer évvel ezelőtt, az ember természetátalakító tevékenységének kezdetén összefüggő tölgyesek határozták meg.

A hatalmas erdők megfogyatkoztak ugyan, ám a magyar erdőket legjobban megszemélyesítő növény ma is a hatalmas, terebélyes, repedezett kérgű tölgyfa. Karéjos levele szimbólum az erdészek számára, terméséből pedig a gyerekek évről évre emberkéket készítenek. A „makkegészséges” kis fickó, a Makk Marci történetét Tersánszky Józsi Jenő meséjéből ismerhette meg a gyerekközönség.

A tölgyek nagy családja

A tölgyfák igazság szerint a hazai erdőkből is ismert bükkről elnevezett család tagjai, a név-

adó bükkfélékkel és a szelídgesztenyékkel együtt. A családban azonban a tölgyek közel 600 fajt számláló csoportja a legnépesebb. A rokonság többnyire fákból vagy cserjékből áll, amelyek a világ számos pontján előfordulnak, de jelenlétük a mérsékelt övben a leglátványosabb, itt kiterjedt erdőségeket alkotnak. Sok faj értékes fája, kérge miatt gazdasági szempontból is fontos. A nemzetség néhány képviselője Magyarországtól távol, a déli féltekén vert gyökeret. A déli tölgyek Dél-Amerika és Ausztrália legdélibb részén, valamint Új-Zélandon élnek. Megjelenésükben alig hasonlítanak a ha-

A tölgy barátai
A homoki tölgyesek lombkoronája nem zárt, ezért sok fényt enged át. A gazdag aljnövényzet olyan szépségeket rejt, mint a bíboros kosbor vagy a turbánliliom. Jól fejlődnek a cserjék is, például a csikos kecskerágó (fent)

Dugó, fadugó...

A világ legismertebb tölgyei közé tartozik az alacsonyan elágazó paratölgy, amelyet sokan sohasem látnak élő formájában, feldolgozva viszont annál gyakrabban. Ennek a Földközi-tenger környékén élő fának a lehántott, élettelen kérgéből készítik a parafadugót és a többi parafatermékét. Portugáliában járva gyakran látni a törzs alsó részén és a vastagabb ágakon a szürke kéregtől megfosztott fákat. A kéreg lehántása nem veszélyezteti a fa életét, de az újabb „szüretelésig” éveket kell várni. A parafa kérgét először 25 éves korában hántják, majd kilencévente, egészen a körülbelül a 250-300 éves élettartam végéig. A legfinomabb szerkezetű kéreg a korábbi hántások helyéről nyerhető. A kéreg őrleményéből készülő dugókat a növény saját gyan-tája ragasztja össze. A parafa vízálló, de a párat és a levegőt átengedi, jó hő- és hangszigetelő, nem gyúlékony, rugalmas, és mivel nem korhad, rothad, rendkívül hosszú élettartamú. Ezek a tulajdonságok a legkülönbözőbb területeken biztosítanak felhasználási lehetőségeket.

Bogosi Zoltán felvétele

zai tölgyekre, mert leveleik egészen aprók, és a legtöbb faj kifejllett korában sem magasabb néhány méternél. A tűzföld hideg, szeles körülményeivel is csak néhány göcsörtös délitölgy képes megküzdeni; ezek a fásszárú növények legdélebbi képviselői.

Mitől tölgy a tölgy?

A népes nemzetségre jellemző, hogy alapvetően fásszárú növények tartoznak bele. Leveleik örökzöldek vagy évenként lehullók, karéjosak. A fiatal egyedek gyakran nem hullatják el az ősszel elszáradt leveleket, hanem csak tavasszal dobják el

őket, amikor a rügyek hízni kezdenek. Virágaik a mezei vadvirágokhoz képest jelentéktelenek, de a porzók néha hosszan lelógóak. Terméseik tojásdad makkok. A makkot a fajra jellemző kupacs (Makk Marci kalapja) védi. Sok faj csak 40-60 éves korában érlel

először termést, ráadásul nem minden évben borítják az erdő alját egyforma vastagon a makkok: 5-7 évente figyelmető meg tömeges termés. A makkok jól csíráznak: a kidőlő fák helyén négyzetméterenként akár több száz magonc is növekedésnek indul. Fiatalon árnyéktűrő, az első 5-10 évben megél a magas fák alatt is. Ha sokáig nem kap esélyt (és fényt) a növekedéshez, akkor elsorvad. Szerencsés esetben a fény hatására felébred Csipkerózsika-álmából, és hihetetlen sebességgel kezd növekedni. Érthető a ver-

seny, hiszen csak egy magonc fejlődhet terebélyes fává.

Tölgyek a hegyen, tölgyek a völgyben

Szinte nincs olyan élőhely, ahol ne találná meg a tölgyfajta tagjait. A cseres-tölgyesek az ország egyötödét hódították meg. A főleg kocsánytalan- és csertölgyből álló társulás a dombvidékeken és hegysegeink lábánál, kb. 250-400 méter közötti magasságban terjedt el. Mivel a fák itt jobban beengedik a fényt, az erdő al-

ján dús cserjeszint és színes virágokban gazdag aljnövényzet fejlődhet. A domboldalakon magasabbra mászva a cserest a gyertyános-tölgyes erdő váltja fel. Ez a társulás egészen a bükkösök alsó határáig, nagyjából 600 méteres magasságig húzódik. A gyertyán mellett kocsányos vagy kocsánytalan

Egy rokon délről
A délitölgyek szép, terebélyes fák, de nem nőnek olyan óriásira, mint a mi erdeink tölgyfái

Tölgyevők

A tölgyfa levelét számos rovar és lárvája, míg a szarvasbogár jókora pajorjai a korhadt tölgyfatuskók belsejében fejlődnek

tölgy is előfordulhat. A gyertyán a hatalmasra növő tölgyek alatt zárt, másodlagos lombkoronasíntet képez, amely alig enged fényt a talajra. Jellemzőek a lombfakadás előtt virágzó lágyszárú növények, mint a keltike, a medvehagyma vagy a szellőrózsa. Az alföldek a tatár-

juharos lösztölgyesek felségterületei voltak. Valaha az ország egytizedét borította ez a társulás, ma már csak nyomokban lelhető fel védett területeinken. A lösz alapkőzetén kialakult legjobb talajokon élő erdőket a mezőgazdasági területek iránti igény miatt már a honfoglalás

időszakában ritkítani kezdték. A négy tölgyfaj (kocsányos, kocsánytalan, cser, molyhos) mellett az alacsonyabb, másodlagos lombkoronában jelenik meg a névadó tatárjuhar. Állományai az alföldi erdőössztyepken kiterjedt gyepfoltokkal alkottak változatos mozaikot.

A tölgyek földje

A domborzat magassága szerint csoportosítható tölgyesek mellett szólni kell a víz, illetve a talaj által meghatározott erdőkről is. A folyók árterületének magasabban fekvő részein hatalmas területen fejlődtek keményfás ligeterdők, melyek-

ben a kocsányos tölgy szillel és kórrissal társul. A jó vízutánpótlás miatt dús a cserje- és a gyepszint. Homoktalajokon a kocsányos tölgy állományai jellemzőek. A tölgy mellett hárs és nyár is megjelenhet. Mivel a lombkorona a gyenge talajadottságok miatt nem záródik, szépen fejlődnek a cserjék

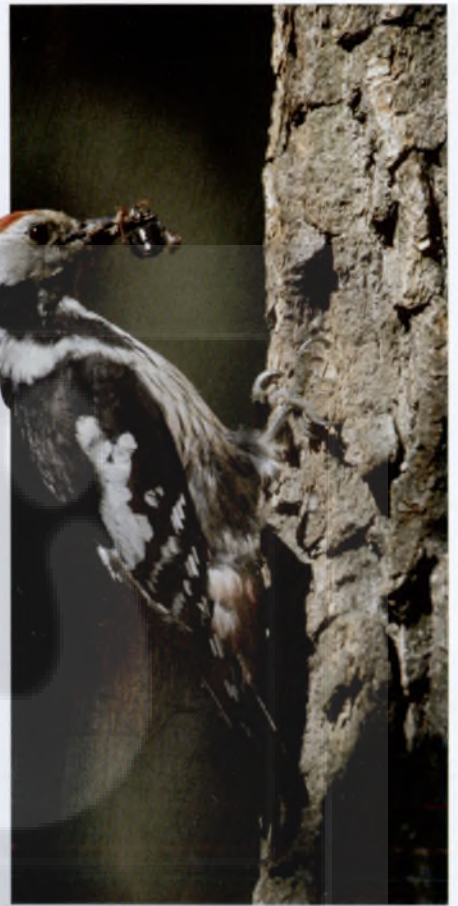
Madarat tolláról, tölgyet makkjáról... Kocsányos vagy kocsánytalan?

Nemcsak egyféle tölgy létezik, és az egyes fajok megkülönböztetése nem mindig egyszerű feladat. Az egyik legnagyobb és legjelentősebb a kocsányos tölgy: akár 35 m magasra is megnövő faóriás. Közele rokona, a kocsánytalan tölgy még magasabb és terebélyesebb. A tölgyeknél a kocsányt nem a levélen, hanem a makkon kell nézni. Ha a jókora, kb. 4 cm-es, tojásdad termés hosszú száracskán lóg, akkor kocsányos tölgygel állunk szemben, ha viszont az apró makkok kupacsa szinte ránő az ágra, akkor kocsánytalan a tölgy. Tavasszal és nyáron (esetleg télen), amikor nincs termés a fán, már nem ilyen egyszerű a helyzet. A levelek esetében ugyanis a kocsánykérdés pont fordítva van: ha a levél lemeze leér szinte az ágig, akkor a tölgy a kocsányosok közé tartozik. Ha a levéllemez és az ág között körülbelül 1 centiméteres nyél van, akkor pedig kocsánytalan termések nőnek rajta. A csertölgy leírása majdnem szó szerint megegyezik a kocsányos és kocsánytalan tölgyével, de a makkjait félig borító kupacsok jellegzetes, vastag, hosszú szőröktől borzasak.

A fentiekén kívül még más tölgyek is élnek hazánkban – érdekes, hogy a „magyar tölgy” nevet éppen egy dél-európai, balkáni faj kapta. Bár nálunk viszonylag ritka, azért büszkék lehetünk rá, hiszen hatalmas termetével megnyerő látványt nyújt. Makkja kicsi, a kupacs a termés derekáig ér.

Ha biztos akarsz lenni a dolгодban, kirándulásaidra vigyél magaddal képes növényhatározót, amelynek segítségével a levél, kéreg, makk vagy más tulajdonság alapján meg tudod állapítani a fa fajtát. Gyakorolhatsz a botanikus kertekben is, ahol táblácskákra írják ki a fák nevét.

(galagonya, kökény, som, tatárjuhar, fagyal stb.) és a gyepszint lágyszárú növényei is. Még a szikes területeken is megélnek a tölgyek. A Hortobágyon még van hírmondója a tatárjuharos-lösztölgyesre em-

Madarak otthona

A hatalmas tölgyfákon sokféle madár otthonra lel: a kérget harkály kopácsolja, a macskabagoly vagy a kék cinege az odvakba költözik be, s a vastag ágak az egerészölyv terjedelmes fészkrét is elbírják

lékeztető, de annál sokkal alacsonyabb, ritkább sziki társulásnak. A savanyú talajokon mészkertülő tölgyesek alakultak ki. E társulás érdekessége, hogy a kocsánytalan tölgyek törzse között a nyírfák fehér, hámló kérge is előfordul. Nem nehéz kitalálni, hogy a mészköves talajoknak is megvan a maga tölgytársulása, mégpedig a mészkedvelő tölgyes. Erre a főleg középhegységek déli,

meleg lejtőin fellelhető erdőre jellemző, hogy igen sokféle fafaj megtalálható benne.

A tölgyélet alkonya

A hölgyek korát nem illik megkérdezni, de a tölgyekét bátran kutathatjuk. A kocsányos tölgyek körülbelül 150 éves korukban befejezik a gyors növekedést, és innentől kezdve csak lassan fejlődnek. Minden

Tölgyek tisztelete

Az időszámításunk előtti Európa nagy részét benépesítő kelták vallásában a tölgynek kiemelt szerep jutott. A kelta társadalom legjobban képzett, jóslásban, csillagászatban, orvos- és jogtudományban jártas rétegét a druidák alkották. A druida szó is a „tölgyfa-tudású” emberre utal. A papok és papnők is közülük kerültek ki, áldozataikat fehér ruhában, tölgylevelekből font koszorúval a fejükön mutatták be. Jóslni előszeretettel jártak a vén tölgyfák alá vagy tölgyligetekbe, mert hitük szerint isteneik is ott szerettek időzni. A termékenységet hozó szertartás során a druida pap felmászott a kiválasztott tölgyre, és az ágak közül aransarlóval lemetszette a mágikus fagyöngyöt. Az örökzöld, parazita növény – azáltal, hogy télen a csupasz ágak között is megőrizte leveleit – a termékenység szimbóluma volt, amellyel a föld termőképességét és a jószágok szaporaságát kívánták biztosítani. A gyógyhatású fagyöngybogyókat is előszeretettel használták. A tölgyfa és a fagyöngy tisztelete azóta is fennmaradt a kelták által sokáig birtokolt Britanniában.

Barta István felvétele

Tavaszi lombfakadás előtt a medvehagyma virágzó szőnyegétől fehérlik

évben kihajtanak, és sokáig még teremhetnek is, de a letörő nagy ágakat vagy más veszteségeket már nem tudják pó-

tolni. Ezzel azonban még nem fejeződik be a tölgy élete: akadnak 400–600 évesre becsülhető egyedek, amelyek átérték a történelem számos viharos évszázadát. Érdekes, hogy nem mindig a legöregebb fák a legnagyobbak. A 6–7 (ritkán 10) méter törzsátmérőjű, 30–35 méteres óriások sokszor a még kifogástalan egészségnek örven-

Bécsy László felvétele

Tavaszig megtartja A fiatal tölgyeken gyakran egész télen át rajtuk maradnak az elszáradt őszi levelek

dő („makkegészséges”) két-háromszáz éves fák közül kerülnek ki. Rákóczi-fáknak szokás nevezni azokat az öreg fákat, amelyeket a népi hagyomány történelmi személyekhez (Mátyás király, Petőfi Sándor, Bethlen Gábor stb.) kapcsol. Természetesen nem minden Rákóczi-fa alatt üldögélt maga a fejedelem: sokuknak semmi köze a névadóhoz, csak magas

korokra utal a történelmi név. Az ilyen öreg fák jelentős részét adják a tölgyek, különösen a kocsányos tölgy, melynek latin fajneve (*robur*) is ellenállóságára utal. Az ország legöregebb tölgye minden bizonnyal a hédervári kastély kertjében áll. Korát 700 év körülire becsülik, azaz valamikor az Árpád-házi királyokat követően, az Anjou-házhoz tartozó Károly Róbert uralkodása alatt vert gyökeret a Szigetközben.

Öreg ember, öreg fa Az ilyen öreg tölgy nemzedékek sorát láthatta megöszülni!

Bécsy László felvétele

Terítve a TÖLGYFAASZTAL

Írta: Miriște Áron

Egy jókora, erős tölgyfaasztal mellé népes családok ülhetnek le ebédelni sok-sok éven át. De a tölgy már eleven faként is asztalt terít, méghozzá nem kevésbé népes famíliának: az erdő állatainak

Sulhoyda László felvétele

Ínséges időkben előfordult egykoron, hogy az ember is ráfanyalodott a tölgymakkra: kávépótlónak használták, sőt a lisztbe is belekeverték. Európában a középkorban rendszeresen fogyasztották, Kaliforniában pedig egy ottani rokon termése tartozott az indiánok fontos táplálékai közé. Manapság azonban senkinek nem jutna eszébe megenni a makkot, keserű íze miatt. Az állatvilág vi-

Bacsy László felvétele

szont kevésbé válogatós, és nem is áll módjában lemondani a bőséges és tápláló eledelről. A Magyarországon őshonos fák magjai általában kicsikék; a makk, különösen a kocsányos és a csertölgy jókora termése valóságos óriás közöttük.

Szárnyas asztaltársaság

Mivel a tölgyek a közép-európai erdők leggyakoribb fái közé tartoznak, bőven juttatnak ennivalót kicsinek és nagynak egyaránt. A legkönnyebben a madarak jutnak hozzá a csemegéhez, hiszen ők fel tudnak repülni érte az ágak közé. Persze számukra a makk jókora falat, így aztán főleg a nagyobbacska tollasok tudnak elbol-

Makkos Mátyás

A mátyásmadárnak is nevezett szajkó egyik kedvenc eledele a makk

Csip, csip, csuszka
Ez az apró madár főként lárvákat, rovarokat eszik. Ezek nemcsak a kéreg alatt lelhetők meg, hanem a makk belsejében is

dogulni vele. A varjak számára nem okoz gondot a kemény termés, de a legnagyobb makkfogyasztó a szajkó, aki olykor messzire szállítja a csemegét, elősegítve ezzel a tölgyes terjedését. A harkály sem sokat teketóriázik: aki a csőrével a fatörzsbe is képes lyukat fúrni, annak számára a makk megelékelése igazán semmiség. Még az aprócska csuszka is kikezdi a szívós héjat, bár lehet, hogy ő inkább a termés belsejében rejtőző kukacokra pályázik.

Ebéd a fa alatt

Ugyancsak könnyen hozzáférnek a terített asztalhoz azok a rágcsálók, akik ügyesen tud-

Haszon Gábor felvétele

Suhoyda László felvétele

nak fára mászni: a mókusok és pelék. Az erdeigerek már inkább a lehullott terméseket eszegetik, s időnként komoly készleteket halmoznak fel belőlük föld alatti raktáraikban. A talajra hullott termésekre

Kis egér, nagy makk

Ami a vaddisznónak fél falat csupán, az az erdei-egérnek egész lakoma

Mókus koma reggelije

A mókus nem alszik téli álmat, így nagy szüksége van az ősszel elrejtett készletre

azonban előkelőbb vendégek is pályáznak. A makk sziklevei rengeteg keményítőt, cukrot, de még zsírt is tartalmaznak, így aztán remek táplálékforrás még az olyan nagytestű emlősöknek is, mint például a

szarvasok, vagy a hatalmas étvágyú vaddisznók, akik igen alaposan feltúrják utána az avert. Ha túl sokan vannak, úgy betakarítják a termést, hogy magnak is alig marad, így még az erdő természetes újlása is veszélybe kerülhet.

Makk-lak

Vannak aztán olyan makkfogyasztók, akiknek nemcsak eledele, hanem egyben lakása is a tölgy termése. Ilyen például a makkormányos: egy párnyi, szürkés színű bogár, amelynek feje mókás, hosszú nyúlványban végződik – ezzel fúrja meg a makkot, hogy bele rakja petéit. Kukacforma lárvái a makk szénhidrátban gazdag szikleveleit rágják, s távozásuk után csak egy apró lyuk árulkodik arról, hogy a makk lakott volt. Az ormányos mellett más rovarok, például gubacsdarazsak és lepkék is fejlődhetnek a makk belsejében.

Ezt a tápanyagraktárat persze a tölgy nem nekik szánta, hanem saját magoncának, s ha a lárvák által át-meg átfurkált makk ki is csírázhat, a belőle fejlődő kis növény életésélyei sokkal rosszabbak, mint az ép makkokból kihajtó társaié. A tölgy azonban nem törődik mindezzel, hiszen azért terem évről évre tömördek makkot, hogy mindenkinek jusson...

Makkal álmodik

Ha a vaddisznónak kedvenc csemegéje a makk, nem csoda, hogy szívesen fogyasztja a házisertés is. Egykor a disznókat sokfelé a szabadban tartották, és természetes takarmányt biztosítottak számukra. Az egész évben kint tartott sertések csoportját kondának nevezték,

Belevaló pele

Az erdei pele a három hazai pelefaj közül a legritkább

Bacsy László felvétele

Házon Códor felvétele

Makkropogtatók

A tölgymakk legnagyobb fogyasztói kétségtelenül a vaddisznók

míg a csürhét naponta hajtották ki a legelőre. Pásztorukat kondásnak, csürhésnek vagy

kanásznak hívták. A disznókat a juhoktól, marháktól elkülönítve legeltették, mert túrásukkal, trágyázásukkal tönkretették volna a jó minőségű füvet; így aztán a gyengébb legelő jutott nekik, vagy a mocsaras részek, ahol kedvükre dagonyázhattak,

s megtölthették hasukat akár békávall, csigával, madártojással is. Sokszor kihajtották őket a tarlóra vagy ugarra is, mert a sok szívós gyomtól, amivel az eke sem bánik el, senki nem tudja a földet úgy megtisztítani, mint az éhes konda.

Makkal álmodik

A makk az egyik legfontosabb táplálékát képezte a szabadban tartott sertésnek, de néha még juhokat is makkoltattak a tölgyesekben. A makkoltatás főként a hegyvidékeken (például a Bakonyban) volt szokás, de

Bogosi Zoltán felvétele

az Alföld egyes részein, például Biharban is. Az ólban tartott hizók számára is gyűjtötték a makkot. Ez főként az asszonyok és gyerekek feladata volt. A maktól a disznó húsa, szalonnája ízletesebb lett, de csak ha vágás előtt egy ideig kukoricával etették.

A szabadban való tartásra nem minden sertésfajta alkalmas. A makkoltatás háttérbe szorulásával az ősi magyar fajták közül a bakonyi és a szalontai sertés ki is halt, a mangalica azonban napjainkban is létezik. Bár manapság kevés malacnak adódik lehetősége arra, hogy a tölgyesben turkáljon, az éhes disznó ma is bizonyosan makkal álmodik...

Megismerni a kanászt

A tölgyesben makkoló disznók és a rájuk vigyázó kanász jól felismerhetők a dunántúli pásztorok faragott tükrösein

Szalay László felvétele

Élet a halál után

A legtöbb tölgyfa életének a fejsze vagy a fűrész vet végét. Ezután azonban a fa új életre kel: gerenda, bútor, hordó formájában folytatja tovább földi pályafutását

A tölgy faanyagának az ember sokféleképpen veszi hasznát. A csertölgy vagy a molyhos tölgy faanyaga például kemény, merev, de törékeny, ezért inkább tűzifának vagy vasúti talpfák készítésére alkalmas. Általánosságban elmondható, hogy a fa lassú növekedéséből adódóan tömött szerkezetű, nehéz, és az időjárással szemben ellenálló, rendszerint sárgásbarna színű. Jó tulajdonságai miatt az építőipar szabadterén és épületekben egyaránt használ tölgydeszkrét, pallót, gerendát. A kocsánytalan tölgy értékes fájából bútorokat, parkettát gyártanak. Mivel rugalmas, és magas csersavtartalma miatt vízben is tartós, a hajóácsok is használják.

Tölgyfából készítik a bognárok évszázadok óta a hagyományos vörösboros-hordókat is. A mértékkel fogyasztott vörösbor jótékony hatása az egészségre már tudományosan is bizonyított: némelyik kórházban még a betegek diétájába is bekerült. Azt azonban kevesen tudják, hogy a benne lévő gyógyhatású anyagok csak tölgyfahordóban érlelve lépnek működésbe! A borpincékben a tölgy nemcsak hordó formájában van jelen: belőle készülnek a hatalmas, súlyos szőlőprések is, a parafadugót pedig a paratölgy kérgéből nyerik. Aprólékos faragványokat viszont ritkán készítenek tölgyből, mivel darabos, ezért a finom munkára kevésbé alkalmas.

Juhászt és tölgy-életfát ábrázoló faragvány az 1800-as évekből

Szelestey László felvétele

Forrány Csaba felvétele

Cserzés

A bőr kikészítésének évezredek hagyományában fontos szerepet tölt be a bőr erősítése. A folyamat legfontosabb része a cserzés, melynek során a bőrt hónapokig csersavas lében áztatják.

Hazánkban a csersav forrása a kocsánytalan tölgy (nem a csertölgy!) kérgé és termése, valamint a rajta képződő gubacs volt. Az előkészített bőrt több munkafolyamat után kádakba vagy gödrökbe helyezték,

és közéjük kéregdarabokat rétegeztek. Megvárták, amíg a vízzel feltöltött gödrökben kioldódnak a csersósavak, és a hatóanyagok beépülnek a bőrbe, majd – gyakran hetek múltán – kiemelték

a kész bőrt. Mivel a bőrpar igényeit nem lehetett tölgykéreggel kielégíteni, a tímárok idővel mesterséges cserszőanyagokra tértek át. Ma már csak néhány kézműves űzi a hagyományos tímármesterséget.

Bécsy László felvétele

A szép és tartós bútorokban a tölgyfa tovább él

Szelesfey László felvétele

Mustmerítő Zalacsépről: a tölgyfa anyaga durva, de tartós

A tölgyfából faragott székely kapu ellenáll az idő vasfogának

Bécsy László felvétele

Szelesfey László felvétele

Tölgyfából faragott mángorló Zala megyéből (1840 körül). Alsó részén a híres betyár, Sobri Jóska és kedvese, Répa Rozi ábrázolása látható

Bécsy László felvétele

A borospincében a tölgyfa nélkülözhetetlen: hordó, prés készül belőle

Nyitott szemmel a tölgyesben

Erdei kirándulásaid során nem biztos, hogy alkalmad nyílik megfigyelni a vadonélő állatokat, hiszen ezek elmenekülnek az ember elől. Fákkal azonban egészen bizonyosan fogsz találkozni. Megvizsgálhatod, tanulmányozhatod őket, sőt, a tölgyfákon fejlődő gubacsok és makkok azon kevés dolgok közé tartoznak, amelyeket akár haza is vihetsz, anélkül, hogy az erdőt károsítanád!

Gubacsvadászat

A gubacsok valamilyen ízeltlábú: gubacsdarázs, gubacsatka, gubacsszúnyog, gubacstetű vagy gubacslégy hatására képződnek. Gyakoriak a tölgyfákon, azok ágain, levelein, rügyein, hiszen például a gubacsdarázsok több mint kétharmada a tölgyfákon él. A nőtény rovar a növénybe tojja petéit, a petékből kifejlődő lárva pedig sejtburjánzást okoz, így nőnek a gubacsok. Erre a lárvának azért van szüksége, mert itt jól el tud bújni, és bőségesen táplálkozhat mindaddig, míg felnőtt lesz.

Gyűjts te is gubacsot! A legjobb ősszel, de ilyen hó nélküli teleken is lehet a lehullott avarban gubacsot találni. Lehetnek gömbölyűek, hengeresek, szarv alakúak. Az egyik legnagyobb gubacs a magyar gubacs, ez 2-4 cm-es, világosbarna, tojásdad felületén kúpos nyúlványok találhatóak. Ebben akár 4

évig is fejlődhetnek a lárvák. Ha olyat találsz, amely lyukas, akkor a lárva már kifejlődött, és kirágta magát a gubacsból.

A hazahozott gubacsokból az erdőben talált szép ágak, bogyók, kövek felhasználásával, ragasztópisztoly segítségével készíts szép kompozíciókat, és díszítsd vele szobádat! A gömbölyű gubacsokat kifúrva nyaklánc fűzésére is felhasználhatod.

Kéregrajz

Minden fának a fajra jellemző kéregrajzolata van, amit szabad kézzel nehéz lenne lemásolni, de egy kis ügyes praktika segíthet nekünk ebben. Szoríts egy fehér lapot a fa kérgére, majd vastag ceruzával vagy zsírkrétával satírozd be a lapot. A felszín egyenetlenségei nyomán kirajzolódik a kéreg mintázata. Ugye, szép lett?

A tölgyfa szíve

Hogy hívják?

A növényeket általában a levelük alakjáról, a viráguk és a termésük alapján szoktuk meghatározni, de mi segít télen a határozásban? Fák esetén vizsgálódhatunk az avarban: ott megtalálhatjuk a fa elszáradt levelét, esetleg termését is. További bélyeg a fa jellegzetes alakja, rügyének színe, formája és a kérge. Keress tölgyfákat az erdőben! A tölgyfák jellegzetes karéjos leveleit, barázdált kérgét, kupacsos makkos termését könnyű felismerni. Nálunk a leggyakoribb tölgyfajok a csertölgy, a kocsányos és kocsánytalan tölgy. Próbáld meghatározni, hogy melyik tölgyfajjal találkoztál!

A **csertölgyről** leginkább a kérge árulkodik. Mivel a cser melegkedvelő faj, a kemény fagyos teleket megsínyli. A fa víztartalmától ősszel nem szabadul meg teljesen, ezért fagyzugos helyeken a fába szo-

rult víz megfagyhat, és nagy, hosszanti hasadáso-
kat hozhat létre. Ezeket a hasadásokat a fa aztán
begyógyítja, de a hegek nem simulnak bele a ké-
regbe többé, hanem kidudorodnak, úgynevezett
fagylécek formájában. A fagyléces tölgy leggyak-
rabban cser.

A **kocsányos és kocsánytalan tölgy** elkülönítésében
a golyógubacs segíthet.
Ez kb. 1-2 cm-es, sziva-
csos, gömb alakú, fiatalon
zöld, majd piros, éretten
sárgásbarna, és a levélen
található. A kocsányos töl-
gyön fejlődő gubacs fel-
színe sima, a kocsányta-
lan tölgyön bibircses.

A **kocsánytalan**
tölgy makkja

Minőségvizsgálat

A különböző fajok más-más faanyagot adnak, így
a fájukat különböző célokra lehet felhasználni.
Keress fel egy fatelepet, és kérj nagyjából azonos
méretű, de különböző fajtából származó fadarabo-
kat. Kellene egy-két lécs, és egy 10–15 cm-es darab-
ka is. Legyen köztük tölgy, fenyő, akác, nyár – ami-
re lehetőséged van. Ásd be a lécek végeit 20–25
cm mélységben a földbe a kert egy nedvesebb
pontján úgy, hogy majd egy fél év vagy év múlva
megtalálhasd és azonosíthasd őket! Ha egy év
múlva emlékszel még a kísérletedre, ásd ki a
léceket, és állapítsd meg, hogy melyik fajjal
alkalmas leginkább karónak, és melyik az,
amelyik a leggyorsabban korhad!

Olvasd el!

Fekete István A tölgy című novellája a világ leg-
szébb „természetvédelmi meséinek” egyike.
A történet szerint az erdész beteg kislány arra kéri
apját, hogy vágassa ki az erdő öreg tölgyfáját,
mert szeretné megszámolni az évgyűrűit. Az erdő
mesebeli lényei azonban közbelépnek: segít-
ségükkel a kislány álmában végigkövetheti
a fa élettörténetét. Mire felébred, meggyógyul,
és nem kívánja többé a tölgyfa halálát.

Készíts „Makk Marcit”!

Az őszi erdőben gyűjtött
makkok (éppúgy, mint a
vadgesztenye) minden
gyereket apró figurák ké-
szítésére csábítanak.

Egész biztos, hogy már a
szüleid is készítettek belő-
lük emberkéket, állatkákat,
egyebet. Ráadásul a kü-
lönböző tölgymakkok mé-
rete, formája és kupacsa,
sőt olykor a színe is igen
különböző, ami a variá-
ciók széles választékát
kínálja.

A kupacs
nemcsak
sapka,
tányér is
lehet

A kos teste és feje
makkból van, a szarva
üres, lapos csigaház

A csertölgy bozontos ku-
pacsa például nemcsak
kucsmának jó, hanem
madárfészeknek is; hozzá a madárka teste makk-
ból, feje gubacsból, szárnya és farka pedig juhar-
termésből vagy elhullajtott madártollból készülhet.
A lehetőségeknek csak a fantáziád szab határt!

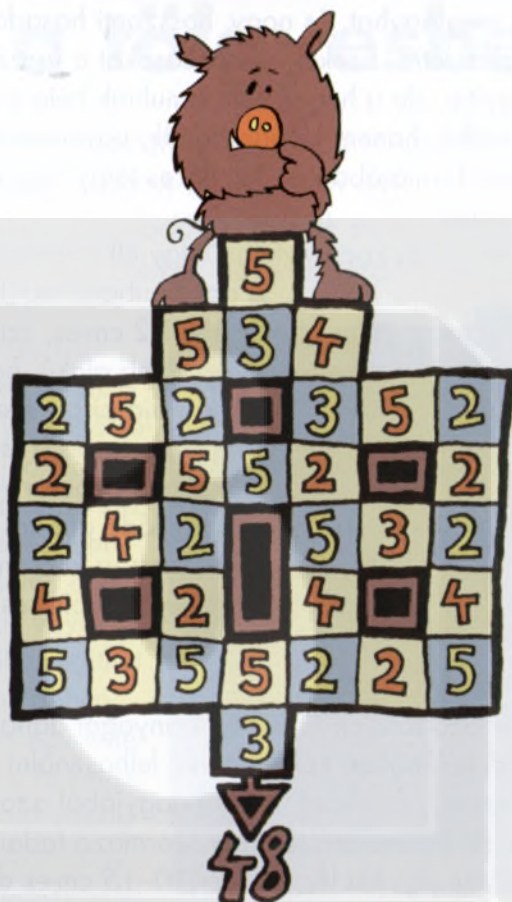

Gubacsfejű
makkmadár

Próbáld szöveget verni a különböző fadarabokba! Raj-
zolj ceruzával a fákra, próbáld minél jobban rá-
nyomni a ceruzát a fa felszínére! Melyik fába volt
könnyebb szöveget verni? Melyik fáról nem tudtad ra-
dírozással eltüntetni a rajzodat? Tapasztalataid
alapján rakd keménységi sorrendbe az egyes fa-
anyagokat! Próbáld meghajlítani különböző fából
készült vékony léceket! Melyik fa rugalmas, melyik
erős? Melyik áll ellen a hajlításnak, melyiket tudod
legkönnyebben eltörni? Állíts fel sorrendet!

Indulj el a vaddisznó alatt
látható ötös számtól,
és keress olyan utat
a labirintusban, melyen végig-
haladva az érintett számok
összege pontosan 48!

Az egyik nyílnál be,
a másikonál ki,
keresd meg az
erdőből kivezető
legrövidebb utat!

Lenyűgöző állatvilág – 26 részes sorozat

A sorozat az állatvilág valaha filmre vett legmulatságosabb, legrémisztőbb és legmeghatóbb jeleneteit gyűjtötte csokorba, melyeknek hatására mindenkiből egy csapásra megrögzött állatrajongó válik. Az epizódok mellett, hogy önfeledt szórakozást nyújtanak, látványos képsoraik segítségével az állatvilág legkülönösebb viselkedésformáival is megismertetnek. Találkozhattok természetzhangyákkal, szarvasokkal, farkasokkal, varacskosdisznókkal. Tanúi lehetek, amint egy tigris megpróbálja visszaszerezni ellopott zsákmányát, láthatjátok, miként menekül meg egy fiatal szarvas a rá vadászó ragadozók karmaiból, és együtt izgulhattok egy gepárdmamával, aki vadászni tanítja kicsinyét. Tartsatok februárban is velünk!

A National Geographic Channel kérdései:

1. Melyik a magyar erdők legnagyobb termetű vadja?
2. Szereti-e a gímszarvas a makkot?
3. Élnek-e ma Magyarországon farkasok?

A válaszokat a 27. oldalon található nyereményszelvényen küldd el szerkesztőségünk címére!

Keresd meg azt a két felhőcskét, amelyben ugyanaz a négy dolog található!

Keresztbe-kasul

Műsoros videokazettát nyerhetsz!

	AZÉRT	AMELY IRÁNYBA	GRAMM, RÖVIDEN	GYŰD PÁROS BETŰ!	GÉPKOCSI	KIRÁLY, FRANCIA SZÓVAL	BELSŐ SOR!	RÉSZ-VENY-TÁRSASÁG	BECÉ-ZETT SE-BESTYÉN	ZALAI SPORT-KLUB	KERESZT-VONAL	HEGYI JÉG-TÖMEG	TEXTIL-NÖVÉNY	
A MEG-FEJTÉS 1. RÉSZÉ	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	E
FÉLELEM!	▶		MŰVÉS-ZPÁROS KÖLYKE-ZŐ	▶			ILYEN MÓDON IS LEHET BANTANI IZELITŐ	▶						↓
VALLÁS, RÖVIDEN	▶			ÓRAHANG FELE KULCS, ANGOLUL	▶			IDŰN-KÉNT BEHAJLIK TUSÁZIK	▶					
SPORT-ÖLTÖZET	▶					ÓVODA, BECÉZVE DUPLÁN: EDESSÉG	▶			KOCSI-BELSŐ! ARRÉBB NYOM	▶		ÁGY SZÉLE! RÓMAI 2-ES	▶
	NORMA ... (FILMCÍM) SAS JELZŐJE	▶				NŐI BECENEY EGYMÁS MÖGÖTTI PADOK	▶				AMERIKAI HÍRSZER-ZŐ IRODA FÉLEZER!	▶		
BESZÉD-HIBÁS	▶							FÖLDRE ZUHAN SZESZÉ-LYES	▶					
FÉLSZ!	▶	NAGYON RÉGI AKÁR-MERRE	▶	NÉVELŐ ÓKORI GÖRÖG TŰRZS	▶	KÖLTŐI SÓHAJ KÉRDŐ-SZÓCSKA	▶			HÁROM, A ZENÉBEN A MÁSIK OLDALON	▶		ZÉRÓ ERIKA, BECÉZVE	▶
KISSÉ HIBÁS!	▶		FELÉM TEKINTŐ BÁRSONY-FAJTA	▶							MODERN PÁRIZSI METRÓ GABONÁT LEVAGÓ	▶		
BUDA-PESTI PATAK	▶					RÉGIS SZEMŰ-VEG ELFOG-LAL	▶					SÍRDOGÁL CIRKUSZI POROND	▶	
URAL-KODIK	▶						KÉTELL! SZEM-LÉLŐ	▶		A RÁBA, NÉMETŰL MIFÉLE?	▶			
TI, NÉ-METŰL	▶			BECÉ-ZETT RENÁTA JÁROM	▶				FOGAI-VAL TÉP ...-ZUG	▶			LÁBVÉG! ÉS A TÖBBI	▶
	ODETT, BECÉZVE SRÓF VÉGE!	▶				ALKOTÁS, LETREHO-ZÁS NYAK KÖZEPE!	▶							GÓC RÉSZÉ!
FÉLTŐEN VÉD	▶		FELŰLKE-REKEDIK ÉJFÉL!	▶				BŐSÉGE-SÉN EL-ÁRASZTÓ TÉLVÉG!	▶					▼
A MEG-FEJTÉS 2. RÉSZÉ	▶										ÉLELMI-SZERBOLT RÉGI NEVE	▶		

Játssz velünk és nyerj!

Ha a következő kérdésekre helyesen válaszolsz, az itt látható gyönyörűséges állatokat nyerheted meg, a Wild Republic (Vad Köztársaság) jóvoltából.

Ha most nem volt szerencséd, megvásárolhatod őket a Budapesti Állatkertben.

1. Melyik a magyarországi erdők leggyakoribb fája?
2. Melyik háziállat takarmányozásában játszott fontos szerepet a makk?
3. Mi van a gubacs belsejében?
4. Alszik-e téli álmot a mókus?
5. Melyik az a fa, amelynek a neve egy hegység neve is egyben?

- Igen, megrendelem a Vadon magazint egy évre, 1 példányban 2.580,- Ft-ért. (Megtakarítás: 14%)
- Igen, megrendelem a Süni magazint egy évre, 1 példányban 2.160,- Ft-ért. (Megtakarítás: 16%)
- Igen, megrendelem a Süni és a Vadon magazint egy évre, 1 példányban 4.440,- Ft-ért. (Megtakarítás: 20%)
- Több példány megrendelése: Süni magazin ..... példány, Vadon magazin ..... példány
- Pártolótagja kívánok lenni a Süni Egyesületnek

Megrendelő neve (intézmény esetén a kapcsolattartó neve is): .....

Címe: .....

Telefonszáma: ..... E-mail címe: .....

Ha a megrendelő neve nem azonos a kézbesítési címmel:

Kézbesítési név: .....

Cím: .....

A befizetésről csekket kérek

Dátum: ..... Aláírás: .....

NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

(Ne felejtsd el a hátoldalon az adataidat kitölteni!)

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!
A „VAD KÖZTÁRSASÁG” KÉRDÉSEI

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

Műsoros
videokazettát
nyerhetsz!

(Kérdéseink a 23. oldalon találhatók)

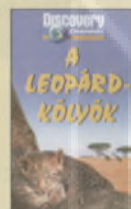
.....

.....

.....

Írd a pontozott vonalra
a keresztrejtvény megfejtését!

Videokazettát
nyerhetsz!

.....

.....

Beküldési határidő: 2004. február 28.
Süni magazin, 1242 Budapest, Pf.: 455

Előfizetési kérdéseire szívesen válaszolunk a (36-1) 266-5449 telefonszámon. Kérjük a kupont olvashatóan kitöltve küldje vissza a Süni és Vadon magazinok szerkesztőségének címére: 1242 Budapest, Pf. 455.

E-mail: szerk@vadon.hu

A megrendelt magazint csak az ellenérték beérkezése után tudjuk biztosítani. A magazinok kéthavonta jelennek meg. Az árak csak belöldi kézbesítés-re érvényesek. A magazinok kiadója a visszaküldött adatokat marketingakciókhoz, promóciókhoz is szeretnének felhasználni. Amennyiben ehhez nem járul hozzá, kérjük itt jelezze.

NYEREMÉNYJÁTÉK–SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!

Nevem: .....

Címem: .....

Iskolám neve és címe: .....

Kedvenc állatom: .....

Műsoros
videokazettát
nyerhetsz!

Nevem: .....

Címem: .....

Iskolám neve és címe: .....

Melyik cikk tetszett legjobban? .....

VIDEOKAZETTÁT NYERHETSZ

Nevem: .....

Címem: .....

Iskolám neve és címe: .....

Hol vásároltam meg a SÜNIH?

tanító néninél újságárusnál előfizettem

Beküldési határidő: 2005. február 28.
Süni magazin, 1242 Budapest, Pf.: 455

Nyeredményhirdetés

ELŐZŐ SZÁMUNK HELYES MEGFEJTÉSEI:

A Wild Republic kérdései:

1. A vidra a menyétfélék családjába tartozik.
2. Minden idők legnagyobb ragadozója a Tyrannosaurus rex volt.
3. Növénycső kigyó nem létezik.
4. A Kárpát-medence területén egykor élt kardfogú tigris.
5. Az oroszlán az a macskaféle, amely farkában vadászik.

A National Geographic Channel kérdése:

1. Afrikán kívül India egy kis részén is élnek oroszlánok.
2. A him oroszlánt a sörénye különbözteti meg a nősténytől.
3. Ha szükséges, a him oroszlán is vadászik.

A keresztrejtvény megfejtése:

Ragadozók nélkül nincs egyensúly a természetben

Szerencsés nyerteseink:

A Wild Republic játékállatait nyerték:

Berecz Réka (Szada), Bruckner Dani (Kaposvár), Horváth Bernadett (Veszprém), Károlyi József (Pécs), Kiss Jázmin (Budapest), Klacsán Levente (Csömör), Mohai Gábor (Érd), Szerető Tünde (Gyomaendrőd), Szócs Tamáska (Miskolc), Takács Orsolya (Szombathely)

A National Geographic Channel műsoros videokazettáit nyerték:

Általános Iskola Könyvtára (Mezőkeresztes), Hegedüs Szilvia (Budapest), Várnai Ágnes (Székesfehérvár)

A Discovery Channel műsoros videokazettáját nyerte:

Nagy Bernát (Budapest)

Szeretné postán kapni lapjainkat?
Olcsóbban, mintha újságosnál vásárolná?
Legyen tagja egyesületünknek!

Az egyesületnek tagja lehet mindenki, aki befizeti az éves tagdíjat, vállalja, hogy a Süni, illetve Vadon magazin olvasásával, és minden más módon igyekszik bővíteni természetismereti tudását, az élet minden területén törekszik a természet értékeinek megővására. Tagjaink a tagdíj befizetése után egy évig postán kapják az általuk kiválasztott magazint.

Csoportos tagság (egy postacím esetén):

A Süni Egyesület tagja .....fő, postán kérem

- a Süni magazin következő évfolyamát ..... példányban,

- a Vadon magazin következő évfolyamát ..... példányban

Ha öt főnél többen fizetnek egyszerre tagdíjat – egy postázási cím esetén –, további kedvezményeket adunk!

További információkért forduljon a szerkesztőséghez.

Az aranyalmafa

Benedek Elek mesekönyvein nemzedékek nőttek fel – a meseirodalom nagy öregje tizenhét nemzet meséiből válogatta össze a gyerekek számára azt a mesekönyvet, amely most a General Press kiadó gondozásában látott napvilágot. A szépen illusztrált kötetet örömmel fogja lapozgatni minden betűszerető kisember. (Benedek Elek: Az aranyalmafa, **General Press Kiadó**, 2004)

Aranykulcsocska – avagy Burattino kalandjai

Tudjátok-e, mit nyit az Aranykulcsocska? Milyen kalandokon megy keresztül Burattino, az életre faragott fabábu? Ha kíváncsiak vagytok arra, hogy mennyi cselszövés, izgalom, jó barát és rosszakaró kíséri útján a szerencsés, vidám befejezésig a főhős útját, akkor ez a könyv nektek íródott! Alekszej Tolsztoj a híres Pinokkió kalandjai és ihletése nyomán írta meg ezt a mindmáig töretlen népszerűségnek örvendő történetet.

(Tolsztoj: Aranykulcsocska, **General Press Kiadó**, 2004)

Könyvajánló

MIRTSE ZSUZSA—JANKOVICS MARCELL: ÉGFORGATÓ CSODAGYŰRŰ

ELVARÁZSOLT, KÜLÖNLEGES MESEKÖNYVET VEHETSZ A KEZEDBE, HA MEGRENDELED MIRTSE ZSUZSA ÉGFORGATÓ CSODAGYŰRŰ CÍMŰ KÖTETÉT.

TALÁLKOZHATSZ AZ IGAZMONDÓ SÁRKÁNYLÁNNYAL, LUSTA MANÓKKAL, A KÉTARCÚ KIRÁLYVAL, A VARÁZSTALAN VARÁZSLÓVAL, ÉGIGÉRŐ HEGYEKSEL ÉS HATALMAS PRÓBÁKKAL. AMELYEK NEM IS BIZTOS, HOGY A KÜLSŐ VILÁGBAN VANNAK – LEHET, HOGY INKÁBB BENNÜNK LAKNAK AZOK A FÉLELMEK ÉS AKADÁLYOK, AMELYEKET LE KELL GYŐZNÜNK... A MESEKÖNYVET JANKOVICS MARCELL MÁGIKUS HANGULATÚ ILLUSZTRÁCIÓI TESZIK FELEDHETETLENNÉ. HA KÖZVETLENÜL A KIADÓTÓL RENDELED MEG A KÖNYVET, 30% KEDVEZMÉNNYEL, 5900 FT HELYETT 4130 FT-ÉRT (+ 600 FT UTÁNVÉTELI KÖLTSÉG) JUTHATSZ HOZZÁ. A SZÁMLÁT A KIPOSTÁZOTT KÖNYV KÉZHEZVÉTELEKOR, UTÁNVÉTEL LEHET RENDEZNI.

MÉRY RATIO KIADÓ, 1085 BP. ÜLLŐI ÚT 16/B. E-MAIL: MERY.RATIO@POST.SK

MEGRENDELŐSZELVÉNY

MEGRENDELEM AZ ÉGFORGATÓ CSODAGYŰRŰ CÍMŰ MESEKÖNYVET

4130 FT-ÉRT (+ 600 FT UTÁNVÉTELI KÖLTSÉG) MEGRENDELŐ

NEVE: CÍME: TELEFONSZÁMA:

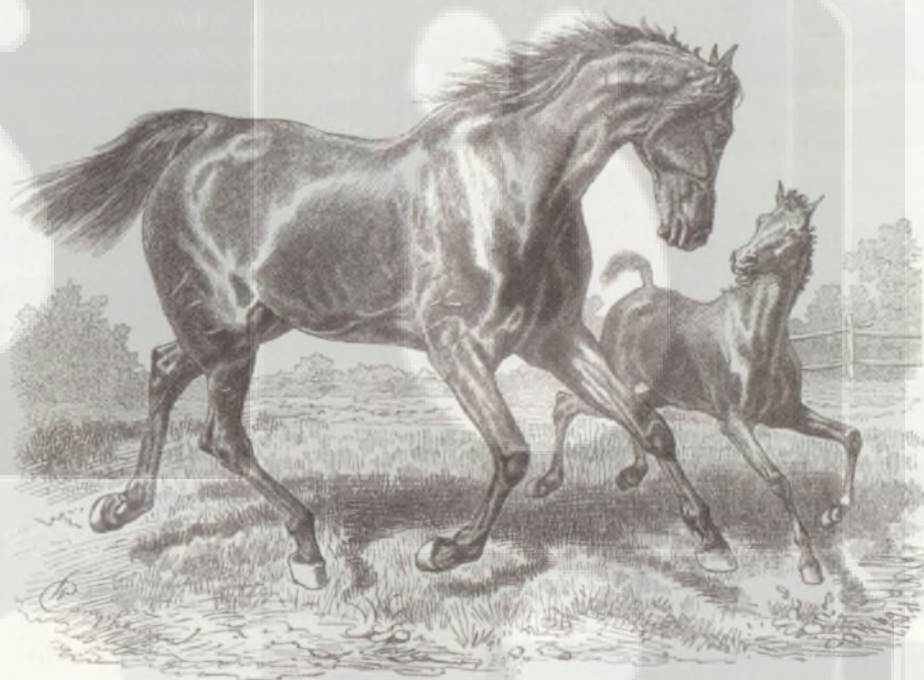
Rajzoljuk meg!

Biztosan sokszor megrajzoltatok, megfestettétek a természet egy-egy részletét: egy szép virágot, egy ugránczó békát, vagy éppen a szomszéd néni kiscicáját. Ezekhez a művekhez szeretnénk segítséget adni újonnan indított sorozatunkkal. A sorozatban részben technikai fogásokról, részben a kép felépítéséről lesz szó

Az emberek már az őskorban megrajzolták a barlangok falára az általuk ismert állatot – könnyű dolguk volt, hiszen naponta találkoztak velük! Bezzeg annak, aki csak ritkán lát valamilyen állatot, bizony nagyon nehéz annak a jellegzetességeit megragadni. Ilyenkor segítséget kaphatunk egy-egy fotóról.

A fotó nem szalad el

A fényképeket már a XIX. században is felhasználták a művészek festményeik elkészítéséhez. Fotókat használt művei elkészítéséhez – többek között – a közismert festő, Munkácsi Mihály is, és így tesznek azóta is sokan, ha éppen nem áll rendelkezésre élő modell (ami gyakran előfordul, ha éppen tigrist, tatut vagy rozsmárt akarunk rajzolni, festeni). Persze ez csak az első lépés – hiszen a fotó nem mozog, nem hagy faképnél –, ám ha szorgalmasan rajzolod az állatot, megismered alakjukat, arányaikat, színüket, mintázatukat, hamar észre fogod venni az azonos fajhoz tartozó állatok között is az eltéréseket, az egyéni vonásokat. Ha tehát megelégedted a kopírozott állatokkal, jöhetnek az újabb és újabb fotók, majd a természetből ellesettek. A sokszor rajzolt, illetve mindennap látott állatot hamar megjegyezheted, s megtanulod emlékezetből is lerajzolni.

George Stubbs lovai

Először próbálj meg mindig konkrét állatot rajzolni; ne madarat, vagy tengerimalacot *általában*, hanem *azt* a fecskét, amelyik az ereszetek alá fészkel, vagy Dömét, a testvéred tengerimalacát. Ha rögtön nem úgy sikerül egy mű, ahogyan eredetileg elképzelted, ne keseredj el, hiszen másnak sem sikerült rögtön elsőre. George Stubbs (1724-1806) – ejtsd: dzsordzs sztábsz –, a híres angol festő több évet szentelt rá, hogy a lovakat tanulmányozza. Eredményes munkáját kiadták Londonban 1766-ban *The Anatomy of the Horse* (A ló testfelépítése) címmel. Festményei a nagy képtárak máig féltve őrzött kincsei közé tartoznak. Az 1883-as lipcsei Brehm-kötet illusztrációi is komoly tudásról tesznek tanúságot, mint Camphausen grafikáján látjuk (fent).

fénymásolat másik oldalára kerüljön az indigó által közvetített rajzunk. A rajzolás során (mint mindig) itt is próbáld meg egyenesen fejleszteni a képet (lásd a lenti sorozatábrát). Az egészre is figyelj, ne csak a részletekre! Ez a későbbiekre is vonatkozik. Az itt alkalmazottakat a későbbiekben is fel tudod használni, például monotípiánál, amiről a következő alkalommal lesz szó.

Addig is, ha alkalmad van rá, tanulmányozd az állatokat az életben, a múzeumokban és a könyvtárakban is. Vizsgálódásaidhoz tartozhat a szertárban fellelhető állati csontváz vagy kitömött állat éppen úgy, mint a diasorozatok, képek. Az igazi kihívást persze az élő modell jelenti.

Rajta, rajzoljunk állatokat mi is!

I. kör Az indigó

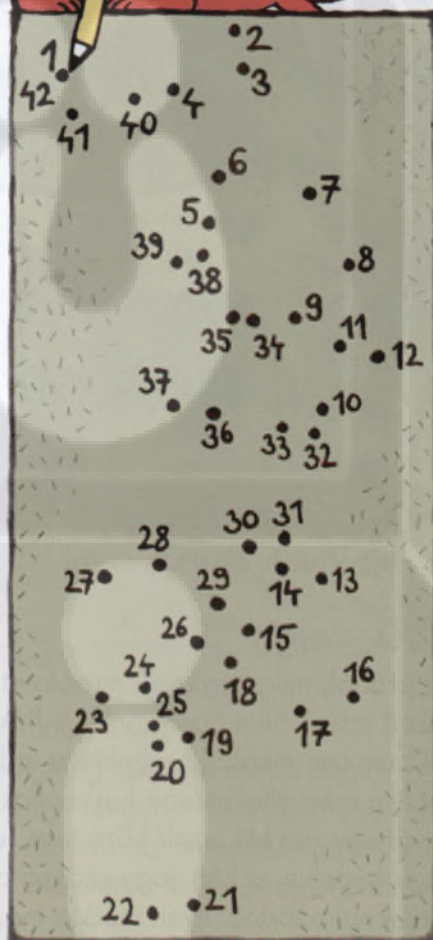
Először próbáld meg egyszerű másolatot készíteni egy neked tetsző állat figurájáról. A fiók mélyén valahol biztosan megbújjik egy-két ív indigó, amit néhány éve még általánosan használtak másoláshoz úgy, hogy azt két papír közé téve, a felsőre írva vagy gépelve, a kép vagy szöveg az alsó papírra is átkopírozódott. Ilyen módon másolhatunk figurákat egy színben (általában lila, fekete, vagy kék színű volt forgalomban – az eredeti indigó ázsiai növényi festékekkel festett liláskék volt). Nézzük meg, milyen lófigurát gyűjtött, majd rajzolt Fazekas Dorka (7 éves)!

Az indigóval való rajzolás számos lehetőséget nyújt. Például a figurát könnyen megfordíthatjuk vele: a kiválasztott kép fénymásolatára rajzolunk, és alá az indigót fordítva helyezzük, úgy, hogy a

Kösd össze a számok mellett
található pontokat 1-42-ig.
Hogy hívják a mókusislányt?

Keresd meg azt a két ábrát,
melyekből négy-négy darabot
találsz!

A két kép között 12 apró eltérés található. Keresd meg valamennyit!

AZ ÉLET CSUPA *disznóság!*

A vaddisznó csaknem minden mesekönyvben jellegzetes erdőlakóként szerepel. Olykor veszélyes vadállatként ábrázolják, máskor pedig ő a békés makkropogtató.

Valójában a vaddisznó igazi világa nem is az erdő. Inkább a mocsarakban, megközelíthetetlen nádasokban érzi jól magát; ott, ahol bőséges táplálékhoz jut, s ahová már a legbátrabb vadászok sem igen merészkednek be. Mégis, manapság egyre több vaddisznót látni az erdőkben. Ennek pedig leginkább két magyarázata van: sok a vaddisznó, viszont kevés a mocsár.

Koca a strandon

A vaddisznó természetesen nemcsak az iszap-pakolást, de a valódi fürdőt is kedveli

Disznók a kukoricásban

Van azonban még egy hely, ahol könnyű vaddisznóval találkozni: ez pedig a végtelenek tűnő kukoricatábla, különösen, amikor már érnek a csövek. Ez azonban már nemcsak lakhely, hanem egyben „étkezde” is, ahonnan csak egy kis ivásra, netán fürdésre kell kimozdulni. Persze a kukoricatáblából is eljárnak a disznók szórakozni, igaz, jó disznóhoz illően jobbra csak éjjel, amikor nyugalom van. Jó móka és hasznos dolog ilyenkor az erdőben turkálni! A kukoricakoszt mellett jólesik elropogtatni néhány makkot, pajort, kitérni némi

gombát, sőt, az esti kocogáskor olykor még némi döghúsról is rá lehet lelni.

Nem csak dagonya a világ!

Egyszóval látszólag vidáman élnek a vaddisznók, de túlzás volna azt állítani, hogy mind-egyikük élete csupa rózsaszínű dagonya! A kondában ugyanis nem mindenki egyenlő: heves harcok döntik el, kinek hol a helye! Aki elől áll a rangsorban, az több élelemhez jut, erősebb lesz, nagyobb eséllyel neveli fel malacait. A vaddisznók életét megkeseríthetik még a vadászok. (Igaz, most a disznó áll nyeresre, lévén min-

Bécsy László felvétele

Turkálás a hóban A tél végén született kismalacok sokszor nehezen jutnak táplálékhoz

den puskacsó ellenére igen csak elszaporodott az egész országban!) A ragadozók közül csak a farkas és a nagyobb testű kóbor kutyák tehetnek kárt bennük. Ám a legnagyobb veszélyt a különféle, sokszor emberre is veszélyes betegségek jelentik. Leginkább ezek tartják kordában a kondát.

Páncélozott vadkan

A vaddisznók kondákban élnek, ám jobbára csak a kocák és a fiatalok. A kanok magányosan járják az erdőt, s látszólag félelmetesen tekintenek a világra. Amikor azonban a kocák „szólítják őket”, megjelennek a kondában. A hatal-

mas, úgynevezett remete kanok harc nélkül félrevonulhatnak szívük kocájával, ám a fiatalok igen hevesen megküzdnek a röfögő szépségekért. A küzdelem során agyarukkal egymás állát, illetve oldalát igyekeznek felhasítani. Ám a vaddisznó okos állat, és ilyenkor igazi páncélt készít magá-

kimondottan sportos állat. Amíg a kanok a kondával vannak és azon igyekeznek, hogy a jövőben minél több vadmalac szülessék, testtömegüknek akár 20-25 százalékát is elveszíthetik. Ha elérkezett az idő, a koca vackot készít, és ott hozza világra 4-12 csíkos malacát. A kicsinyeit védő koca az emberre is veszélyt jelenthet, bár ennek mértékét legtöbbször eltúlozzák. Jó néhány éve nem lehetett hallani arról, hogy vaddisznó emberre támadt volna, noha egyre több a vaddisznó, és mind nagyobb területeken van jelen az ember. Ennek ellenére vaddisznós területeken kirándulva nem árt körültekintően viselkedni, és ha véletlenül felbukkan egy-két kedves, csíkos kismalac, nagy ívben kikerülni!

Sportos disznó

A vaddisznó teste zömök, de csupa izom!

nak! Agyarával megsérti a fenyő kérgét, és a törzsön folyó gyantával szilárdítja meg amúgy is kefesűrű, merev szőrzetét.

Ne kezdj ki a kocával!

A házisertéssel ellentétben a vaddisznó nem hájas, hanem

Ez is, az is a vaddisznóról

- A vaddisznó egyáltalán nem „buta” állat. Fogságban jól nevelhető, ragaszkodó, és könnyen tanul. A természetben pedig olyan óvatos és szemfüles, hogy gyakran még a legképzettebb vadászt is lóvá teszi.
- A vaddisznó kifejezetten tiszta állat. Gyakran fürdik, dagonyázik (sárfürdözik). A sárfürdő azért is fontos, mert így csökkenthető az élősködők kinzása, lévén a sárréteg vagy megöli azokat vagy pedig védelmet nyújt ellenük!
- Nemcsak a vaddisznónak, hanem az ősi típusú házidisznóknak (pl. a mangalicának) is csíkosak a malacai.

Kovács Zoltán felvétele

Környezetvédelmi
és Vízügyi
Minisztérium

Már a szemétdomb SEM A RÉGI...

HÁZUNK TÁJA

– Kedves Olvasóink, itt állunk a városban, a szemétdomb tövében. Kíváncsiak vagyunk, milyen az élet errefelé. Ki más is kérdezhetnének erről, mint a Kiskakast, akinek már a dédapja is a szemétdombon lelte meg a gyémánt-félkrajcárt!

– Szervusz, kedves Kiskakas. Örülök, hogy téged, a szemétdombok avatott szakértőjét kérdezhetlek meg arról, milyen az élet mostanában itt a városi szemétdombon. Találtál-e félkrajcárt?

– Szervusz, BotAnika. Már a szemét sem a régi! Rengeteg pénzt látok kidobva, de mégsem vagyok

boldog. Mindenhol üveget, műanyagot, konzervdobozt találok. Kapirgálni sem merek köztük, mert felsebzem a lábam. Arról nem is beszélve, hogy ezeknek a nagy része értékes alapanyag lehet, újra felhasználható lenne. Dédapám idejében a szemétre természetes, növényi anyagok kerültek, amelyek szépen, lassan elbomlottak. Emlékszem csibekoromban azokra a korhadt fák alatt megbúvó szép, húsos ászkákra, vagy azokra a hosszú, vaskos gilisztákra. Hmm! Most is összefut a nyál a csőrömben!

– Már nincsenek rovarok, giliszták a szemétdombon?

– Nem élnek azok itt meg! A sok kidobált elemből, mosószeres-, fertőtlenítőspalackból, az olajos- és festékesdobozokból annyi mérgező keveredik a szemétdombra, hogy még ha találnék egy-egy vézna gilisztát, akkor sem merném megeni. Még a kidobált növényeket sem csippengetem fel innen.

– Szerinted mit kellene másként csinálni?

– A legfontosabb, hogy minél kevesebb olyan dolgot vásároljanak az emberek, ami mérgező, aminek a csomagolása nem bomlik el, vagy nem újrahasznosítható. Aztán a háztartási szemetet különválogatva kell gyűjteni. A papírt, a tiszta üveget, konzervdobozt, újrahasznosítható műanyag hulladékot a szelektív hulladékgyűjtőkbe kell dobni. A veszélyes hulladékot, azokat

az üres palackokat, amelyekben mérgező anyag – pl. olaj, tisztítószer, fertőtlenítő, festék, higító – volt, a veszélyeshulladék-gyűjtőbe kell vinni. Az akkumulátorokat, elemeket az erre kihelyezett gyűjtőedényekben kell gyűjteni.

– Honnan tudjuk meg, hogy hol vannak ilyen helyek?

– Több módja van. Sok helyen működnek hulladékudvarok, ahol a családoktól ingyen átveszik a szétválogatott hulladékot. Most már sok helyen, szerencsére vidéken is találunk szelektív hulladékgyűjtőket (sárga, fekete, kék, zöld konténereket) az utcán. A veszélyes hulladék gyűjtésével több környezetvédelmi cég is foglalkozik. Vidéken az önkormányzatok évente szoktak veszélyeshulladék-gyűjtést végezni.

– És mi a helyzet a gilisztákkal, ők hol telepedhetnek meg újra?

– A komposztdombon. A zöldség- és gyümölcs héjat, teafüvet, kávézaccot, nem festett, lakozott, pácolt fahulladékot, nádat és más növényi hulladékot összegyűjtve remek komposztdombot készíthetünk, ahol nemcsak én található finom falatok, de a növényeknek – neked is, kedves Bot-Anika – tápanyagdús termőföldet készíthetünk.

– Valóban? Ez engem is érdekel! Elmesélnéd nekünk, hogyan csináljuk?

– Hát persze! A sorozat következő részében erről lesz szó!

Nézz utána, lakóhelyeden hova lehet vinni az újrahasznosítható és a veszélyes hulladékot! Kereshetsz a telefonkönyvben, az Interneten, vagy szüleid, tanárod segítségével az Önkormányzatnál.

Meg tudod mondani, hogy a hulladékgyűjtő-konténerek színe mit jelent?

Melyik színű konténerbe milyen hulladék való?

Nézz utána, hogyan jelölik, hogy a termék csomagolása újrahasznosítható!

Keress ilyen jeleket a boltban, amikor vásároltok!

Aki mind a három kérdésre tudja a választ, és február 25-ig elküldi a **1242 Bp., Pf. 455**

címre, vagy a suni@posta.net e-mail címre, sorsoláson vesz részt, ahol 10 db Süni-szatyrot és egyéves előfizetést sorsolunk ki. A nyertesek nevét közöljük a Süni magazinban és a www.goncol.hu honlapon.

Jó kapirgálást kíván
a Süni!

Kiből lesz a „CSEREBOGÁR”?

Egy lány, kutyafuttában

Hajgató Rita sportpályafutása csupán 2004 áprilisában kezdődött, ám azóta sikert sikerre halmoz. A történet egy kicsit hasonlít, mint minden más futó sportágban: itt is az iskolában kezdődtek a dolgok. Ritának nem jelentettek kibívást a tesiórákon lefutott távok, illetve bármilyen más fizikai terhelés. Mozgásán is látszott: ennek a lánynak sportolnia kell!

Mindez egyszerűen hangzik, ám egy piciny bakonyi faluból, Hárskút-ról korántsem egyszerű egy 10 éves kislánynak a tanulás mellett Veszprémbe bejárni az edzésekre. Nagy terhet ró a gyermekre, és a szülőkre is. Tavasszal mégis elindult valami, mert Rita egy egyszerű kérdésre igennel válaszolt. Ezt a kérdést Dávid Orsolya, a hárskúti Német Nemzetiségi Általános iskola pedagógusa tette föl neki, és így hangzott: lenne-e kedved kutyával futni, és indulni versenyeken is?

A canicross ugyanis kutyás terepfutást jelent. Ez a Magyarországon is egyre inkább fejlődő sport Franciaországból ered, ott egyes vélemények szerint a szánhúzó kutyák nyári tréningjéből, mások szerint egyszerűen a kutyával futásból alakult ki, és fejlődött a mostani szintre. A sportág később több vonalra vált szét, de mindegyik esetben alapvető követelmény, hogy a kutya a sportoló előtt halad, őt húzza, a sportoló pedig a kutya nyomvonalában haladva igyekszik a távot minél

Ebben a rovatunkban gyerekeket fogunk bemutatni, akik szoros, és minden bizonnyal életreszóló barátságot kötöttek a természettel. Sok mindenben különböznek, de egy dolog közös bennük: akármit csinálnak is, azt komolyan veszik. Aligha kétséges, hogy a jövőben még hallani fogunk róluk!

rövidebb idő alatt teljesíteni. A futó derekára speciális, széles övet – gyakran hegymászó-beülőt – csatolnak, ehhez erősítik a 2-2,5 m hosszú, rugalmas kötéletet, ami forgó karabinerrel csatlakozik a kutyán lévő hámphoz. Az irány- és iramváltásokat a kutya a szánhúzás-hoz hasonlóan a hajtó, illetve jelen esetben futó vezényszavait követve végzi el.

Rita az április végén Horányban megrendezett „Friendship Cup” barátságos nemzetközi versenyen indult először, a végzetes kérdés pedig mindössze egy héttel előtte hangzott el. A kislány tehát úgy szerepelt első versenyén,

hogy egészen pontosan hat edzés volt a háta mögött, ráadásul a kutyánk is alig ismerete. Mivel senki más nem indult gyermek vagy serdülő kategóriában, – más lehetőség nem lévén – őt is gyorsan besorolták a felnőttek közé, ami elég ijesztőnek tűnt.

boldog tulajdonosává válhatott. Ezek után persze gőzerővel estünk neki Rita edzésének, a Magyar Canicross Sportegyesülettel is szorosabb kapcsolatba léptünk. Megkaptuk a 2003-as canicross versenynaptárt, s beterveztük Rita nyarát. A következő, immár válogató ver-

pedig nem látszott könnyűnek. Aggódunk nem kellett: Rita és Csilkut magabiztosan suhant végig a kijelölt útvonalon, így elsőségüket még egyik versenytársuk inkorrekt viselkedése sem veszélyeztette. Ezek után nem volt kétséges, hogy a novemberi „ESDRA Off Snow

A barátság megmarad...

...de a versenyben Csilkut helyét Kópé veszi át

A verseny két fordulóból állt, szombat-vasárnap egy-egy futammal, a táv pedig 5 km volt. Szombat reggel még aggódtunk, hogy mit fog Rita teljesíteni a felnőttek között (nem különben, hogy Csilkut kutyánk hogyan fog dolgozni Ritának idegen emberek és kutyák között), ám a célba érve örömmel láttuk, hogy bizony a felnőtt nők kategóriájában is megszerezte a harmadik helyet! Vasárnap már csak azért izgultunk, hogy Rita tudja-e tartani helyét az aznapi mezőnyrajton, majd kinn a pályán is. Aggodalmunk fölöslegesnek bizonyult: Rita a második legjobb időt futotta, így az összesítésben a büszke ezüstérem

senyre júliusban került sor, Budakeszin. E verseny fő tétje a Magyar Válogatottba való bekerülés volt. Rita a felnőtt nők között a harmadik legjobb időt futotta, a serdülő kategóriát pedig megnyerte. Emellett a legeredményesebb versenyzőnek járó különdíjat is megkapta, valamint bekerült a válogatottba. Ezek után erősen bíztunk a szeptemberi Országos Bajnokságon való eredményes szereplésben is, ami „természetesen” aranyosan jött is!

A következő erőpróba az EB volt, amelyre Szilvássváradon került sor. Ritának itt francia és belga ellenfelei előtt kellett bizonyítani, ez

EB-n” is ott a helye. Ez a verseny a szánhúzóvilág európai szervezetének hőmentes EB-je volt. Itt Rita fáradtan, a fél éve tartó folyamatos versenyzéstől kimerülve is megszerezte a bronzérmét, ami méltó befejezését jelentette az évadnak.

Eddig Csilkuttal futott, aki szánhúzó fogatunk fiatal vezérkutyája. A 2005-ös évtől viszont az ősszel hozzá került és most betanítás alatt álló Kópéval (2,5 éves erdélyi kopó) ér majd el további kitűnő eredményeket. Ezek közül az első volt a január 15-16-án, Hárskúton megrendezett verseny, ahol az új fölállású páros győzteseként vehette át a díjat.

EURÓPA FÁJA

- a bükk

Noha a tölgyek atyafisá-
ga több száz tagot szám-
lál, családjuk névadója
mégis a „befolyásos”
bükk, melynek pedig alig
néhány faja él a világon

*M*éltán nevezhetjük a
bükköt Európa fájá-
nak, hiszen itt alakult ki, és ha
nem irtották volna ki az erdők
nagy részét, még ma is ő ural-
kodna a legtöbb termőhelyen.
Mindenütt megtalálható, ahol
viszonylag párás, csapadékos
az éghajlat, melegek, de nem
forróak a nyarak, és hűvösek,
lehetőleg fagymentesek a te-
lek. Ez a klíma az óceánok
hőmérséklet-kiegyenlítő ha-

Élő katedrális

A magas, egyenes törzsű,
ezüstös bükkfák erdejében
az ember úgy érzi, mintha
oszlopcsarnokban járna

A szerző felvétele

Birkmakk!

A bükk makkja egészen más formájú, mint a tölgyé

tásának köszönhetően a kontinens nyugati felén szinte mindenütt adott. Hazánkban a bükk a középhegységek felső régióit foglalja el: 600 méter tengerszint feletti magasság fölött már szinte csak bükkösökkel találkozunk. Az alföldeken a szárazság és a meleg nem kedvez a bükkösök kialakulásának.

Elete virágában a bükk 40 méteres magasságot ér el, és ezzel – ha nem is sokkal – a tölgyek fölé magasodik. Törzse hengeres és szürke. Erről a két tulajdonságáról szinte tévedhetetlenül fel lehet ismerni. Ha szabadon, egymagában áll, vaskos ágakat fejleszt, amelyek terebélyes koronát alkotnak. Erdőben törzse feltisztul, ágak csak a koronaszintben maradnak, és azok sem vastagok. Tojásdad, 5–10 centiméteres leveleiből álló lombozata kevés fényt enged

át, ezért alig tucatnyi lágyszárú faj él meg alatta az árnyékos gyepszintben. A korai tavaszi virágszőnyeg elhervadása után az év nagy részében csak a csupasz avar borítja a törzsek oszlopcsarnokának padlóját. Sokkal gazdagabb viszont a bükkösökben fellelhető gombák választéka, amelyek között számos ehető faj is megtalálható. A természetes termőtestet nevelő bükkapló az idősebb, beteg törzseken gyakori. Sok gomba él együtt a fa gyökereivel szoros szimbiózisban.

A bükk termése könnyen megkülönböztethető a tölgy makkjától, hiszen éretten négyfelé nyíló, fásodó kupacs védi. A kupacs egy-két, háromélű magot rejt. A bükkmakk a mókusok, pelék

Szelíd a gesztenye?

A bükkfélék közé tartozó, Dél-Európában és a Kaukázusban őshonos szelídgesztenye szúrós termésével egyáltalán nem kelt szelíd benyomást. Az elnevezés a vadgesztenyétől való megkülönböztetésre utal, hiszen a termése ehető. A hazánkban vadon főleg a nyugati, melegebb területeken előforduló fa sok szempontból a tölgyeket is felülmúlja. Fiatal korban gyorsabban nő vetélytársainál. Magasságban a tölgyek csak 50 év után érik utol és hagyják el. A törzs vastagodásának üteme szintén páratlan. Matuzsálemi példányai az ezer évet is megélhetik.

A Bükk farkasai

Hazánk egyik legszebb tája, a Bükk-hegység is a bükk-fáról kapta a nevét. Itt található a Bükki Nemzeti Park, ahová az utóbbi években visszatelepültek a farkasok

és szajkók kedvelt elege, néha jelentős készleteket halmoznak fel belőle raktáraikban. A magok egy-két év alatt elvesztik csírákéességüket, de az érést követő tavaszon, a lehullott levelek alatt a sötétben még tömegesen csíráznak, és töretlenül növekedve végül betöltik az erdőben a kidőlt fák helyét.

Viszonylag lassú fejlődésű fa, az egyméteres magasságot tíz év alatt éri el. Ennyi idő alatt egy szerencsésebb csertölgy akár két-háromszor ekkorára is megnőhet. Fiatalkorában árnyéktűrő, így versenytársainál sokkal jobban viseli a fajtársai alatti gyenge fényviszonyokat. Tiszta állományában természetes módon

pótlódik, és ahol kedvére való klímát talál, ott nem enged más fajokat felnövekedni. Legmagasabb életkora elmarad a tölgyekétől: „mindössze” 200 év, azaz 6–8 emberöltő.

Természetben is számtalan kártevője van – főleg rovarok, amelyek közül kiemelkednek az araszolók és a néha tömegesen elszaporodó levéltetvek. Fája nem számít keményfának, főleg bútortipari alapanyag, de a sok kártevő miatt a faanyag is gyakran sérül. Kerti dísznövényként gyakran találkozhatunk a vörös színű leveleket nevelő vérbükkal, és a csüngő hajtású változatokkal.

Szénéégetés

A szénéégetés erdei mesterség, amellyel fából faszenet állítanak elő. Ez a bányászott szén megjelenése előtt a vaskohászatban volt nélkülözhetetlen alapanyag, manapság inkább csak kerti grillezéshez használják. Hagyományosan az erdőben kiválasztottak egy tisztást, ahol a kivágott öles rönköket – nagyrészt bükkfarönköket – összegyűjtötték, majd félgömb alakú, 8–10 m széles és akár 3 m magas, szabályos halomba rakták. Erre avarból vagy szénából vékony réteget hordtak, végül földdel, agyaggal vagy sárral légmentesen lezárták a boksát. Egy kis csatornán át gyújtották meg a rakás közepét. A füst a közepén kialakított kürtön és a hasábok közötti lyukakon szállt fel, amelyeket a szénéégetők sorra betömtek. Így a boksa belsejébe kevés levegő jutott, és a fa nem égett el teljesen. Egy-két hét elteltével a füst színe, szaga eláruolta, hogy az égetés a végéhez közeledik: ekkor kezdték kihűteni a boksát, és kitermelni a faszenet. Manapság már nagy szerencse kell ahhoz, hogy erdeinkben (a Bükkben vagy a Zemplénben van erre esély) szénéégetőkkel találkozzunk.

Barangolások - Meseíró-pályázat

A Göncöl Alapítvány által általános iskolások számára meghirdetett meseíró-pályázat címével, tematikájával a környezeti problémák felé volt hivatott irányítani a gyerekek figyelmét. A számos kiváló pályamű közül a legjobbnak bizonyult az Úriban lakó Tihanyi Rubina 5. osztályos tanulójának munkája, melynek címe "A négy őselem". A második díjat "Az elátkozott király" című pályamű nyerte, melynek benyújtója a Máriaremete-Hidegkúti Ökumenikus Általános Iskola 3/a (Szedes) osztálya. Harmadik lett Kónya Lilla Adrien, a pusztaszabolcsi Szabolcs Vezér Gimnázium 8/d. osztályos tanulója, írásának címe: "A kódorgó vízcepp". A nyertesek nyereségükről postán kapnak értesítést.

A NÉGY ŐSELEM

Egyszer réges-régen, még a világ keletkezése előtt, több száz isten élt a végtelenségben. Mindenük megvolt, ami csak kellett, de egyszer ezt megunták, és gyűlést szerveztek. A gyűlés témája az volt, hogy a legerősebb teremtsen valamit, amivel elszórakozhatnak. Természetesen mindenki saját magát tartotta a legjobbnak erre a feladatra. Ebből nagy vita keletkezett, és addig fajult, hogy háborúzni kezdtek egymással. Száz éven át folyt a küzdelem, míg végül csak a négy legerősebb isten maradt életben. Ők úgy gondolták, hogy nem harcolnak tovább, inkább külön-külön próbálkoznak a teremtéssel, és akié a legtetszetősebb lesz, azzal szórakoznak.

Kilépett az egyik, és azt mondta:

– Majd én próbálkozom elsőként!

Egy ideig gondolkodott, majd a kezébe vett többféle anyagot, és addig gyúrta, amíg egy gömb nem lett belőle. Nagyon tetszett neki, és elnevezte Földnek.

A második istenen volt a sor, aki szörnyen mérges lett, mert a Földet nem ő találta ki.

– Majd jól odébb lököm ezt a gömböt – gondolta, és gondolatait már követték is tettei. Rácsapott a Földre, de az meg se mozdult, viszont a keze nagyot szikrázott, és forró láng csapott fel belőle. Elnevezte Tűznek.

A harmadik isten következett, aki csak sírt, mert nem tudott mit kitalálni. Annyi könnye hullott, hogy a Föld nagy részét beborította, és ez nagyon szép látványt nyújtott. Boldogságában csak ennyit mondott:

– Ez gyönyörű! Úgy fogom hívni, Víz!

A negyedik isten ezek után már teljesen kétségbeesett, mert úgy érezte, az összes ötletét elvették a többiek. Ő is gondolkozott három nap, három éjjel, míg eldöntötte, hogy a társai munkáját elsöpri, és majd ő maga újra megteremti. Hát vett egy nagy lélegzetet, s egy óriásit fújta a Földre. A bolygó körül megállt a lélegzet, és úgy vont a körbe, mint egy pajzs. Ettől az eddigi alkotás még gyönyörűbb lett. E jelenséget a teremtője Levegőnek nevezte el. Mindannyian rájöttek arra, hogy közösen milyen szépet alkottak.

E négy elem létrejöttével megteremtődött a földi élet kialakulásának lehetősége. Az eredeti céltól eltérően, nem játékszerként használták őket, hanem gondosan vigyáztak rájuk. Nekünk embereknek is úgy kellene vigyázni „őselemeinkre”, mint ahogyan az egykori istenek tették.

Tihanyi Rubina

Programajánló

Jubileumi tavaszi kiállítás a tudománybarát körök rendezésében 2005. március 5-6-án: díszhalak, ásványok, kőzetek, dísznövények, bonsai, gombák, díszmadarak, madárpókok, törpenyulak, tengerimalacok, hajómodellek, suiseki-bemutatók. Bemutakozik két új ifjúsági klubunk: a Csincsilla- és a Görénykedvelők. Nyitvatartás: szombat 10-18 óráig, vasárnap 9-17 óráig. Helyszín: **TIT Stúdió Egyesület** Budapest, XI. Zsombolyai u. 6. Információ: www.tit.hu, infotit.hu, 466-9019, 466-9427.

A Valentin-napi országos kisállat- és növényvásár A **Petőfi Csarnokban** február 12-én és 13-án, reggel 10-től 18 óráig fogadja a látogatókat.

TÉL AZ ÁLLATKERTBEN

Az Állatkert munkatársai 733 különböző állatfajról gondoskodnak nap mint nap. Akadnak köztük sarkvidékiek, mint mondjuk a jegesmedvék, a hóbaglyok, a rénszarvasok vagy a tundrafarkasok, de a legtöbb állatról egyáltalán nem mondható el, hogy a hóban érezné igazán jól magát...

A hó és a hideg sem az elefántoknak, sem a zebráknak, zsiráfoknak nem igazán lételemlük. Azt gondolhatnánk tehát, hogy őket ősszel jól bezárják a fűtött istállóba, és csak tavasszal engedik ki őket. Erről azonban szó sincsen. Igazából csak a nagyon kemény hidegben kell az állatoknak minden idejüket az állatházban tölteniük. Egy napsütéses téli délelőtt kiválóan alkalmas egy kis nyargalászásra, bóklászásra a kifutón, még akkor is, ha történetesen hó borítja azt. Persze a trópusi nagyemlősök csak egy-két órát tartózkodnak ilyenkor a friss levegőn. Ez sokkal egészségesebb a számukra, mint ha az istállóban lennének a nap minden órájában. Hasonló a helyzet az oroszlánokkal is. A szibériai tigriseket viszont

Nyomok a hóban
Afrikában ilyen nem látnak a zsiráf otthoni rokonai!

nem kell félteni: őshazájukban telente a hasukig ér a hó, és néha mínusz negyven fok alá süllyed a hőmérő higanyszála, a magyar tél tehát nem jelent túl nagy kihívást számukra.

Új medence a jegeseknek

A jegesmedvék tényleg sarkvidéki állatok, úgyhogy ők kiválóan érzik magukat ebben az időszakban. Inkább a meleg nyári napok jelentenek számukra nehézséget, bár korántsem akkorát, mint elsőre gondolnánk. Különösen akkor nem, ha van medencéjük is, amibe bele-

Hógolyózó elefánt

A két óriás élvezettel dobálja a fehér valamit

csobbanhatnak. A budapesti jegesmedvéknek 1912 óta van ilyen medencéjük, de nem valami nagy, és a látogatók nem is igen láthatják a fehérbundás mackókat, amikor a vízben locspocsolnak. Az idei évben azonban a jegesmedvék (és velük együtt az oroszlánfókák) férőhelye teljesen átépül az Állatkertben. A tervek szerint a jegesek férőhelye több mint kétszer nagyobb lesz az eddigi-

nél, ráadásul új, a réginél sokkal nagyobb medencét is kapnak. A víz alá merülő mackókat üvegfalon keresztül is láthatja majd a közönség.

Hűtőszekrény nélkül

A pingvineket igazi sarkvidéki madarakként tartják számon, joggal gondolhatnánk tehát, hogy ők aztán kitörő örömmel fogadják a tél érkezését. Csak hogy a pingvinek a déli féltekén úgyszólván minden szélességi körön megtalálhatóak, még az Egyenlítő közelében is. A Budapesti Állatkertben lakó pápaszemes pingvinek például afrikaiak. Persze senki ne gondoljon perzselő homoksivatagban tébláboló frakkos madár-

Ez is tél?

A szibériai tigris nagyobb hideghez szokott

kákra! Az említett pingvinek Afrika déli partvidéke mentén élnek, ahol akadnak hűvös szelek és hideg tengeráramlások is. Ebből következik, hogy a pápaszemes pingvineknek nyáron nem kell hűtött állatház, de télen sem kell állandóan fűtött helyen tartózkodniuk.

Az első hó

Nagyon érdekes jelenet, amikor egy-egy állat hosszú idő óta először, esetleg egész életében első alkalommal lát havat. Legelőbb általában csodálkoznak, hogy mi ez a hűvös, szikrázóan fehér furcsaság, ami megszokott életterüket beborítja. Megszagolják, megkóstolják, és némi fontolgtatás után végül rá is merészkednek a behavazott felszínre. Egy darabig bizalmatlanok, de amint megbarátkoznak az új élménnyel, és ráeszmélnek, hogy a hó nem bántja őket, teljes nyugalommal sétálnak, bandukolnak vagy ugrálnak a havas kifutón.

ENGEN VIGYÉL MAGADDAL!

Hiányzik még valamelyik Süni?
Esetleg szívesen megismernéd a Vadon magazint?
Nem akarsz műanyag szatyrokat elfogadni?
Szereted a kérdezz-felelek játékokat?

- Most mi mindenben segíthetünk!
- Rendeld meg a Süni Egyesület „Engem vigyél magaddal” csomagját! 1830 Ft+ posta- és csomagolási költségért, választhatsz
- a Süni és a Vadon magazin régebbi számaiból 2-2 példányt,
  - 1 csomag játékkártyát (természetismereti kérdések és válaszok vannak rajtuk),
  - elküldjük Neked ezt a szép vászonszatyrot,
  - A Süni Füzetek negyedik, társállattartási etikával foglalkozó számát.

A vászontáska használatával egy év alatt rengeteg műanyagszemét keletkezését akadályozod meg.
A szatyor hátoldalán hasznos tanácsokat olvashatsz a környezetbarát vásárlásról.

MEGRENDELEM AZ „ENGEN VIGYÉL MAGADDAL” CSOMAGOT.

Név: .....

Cím: .....

A csomagban a Süni magazin .....
számaikat, a Vadon magazin .....
számaikat, és a ..... kártyát kérem.

Az 1830 Ft+ posta- és csomagolási
költséget a csomag átvételekor fizetem.

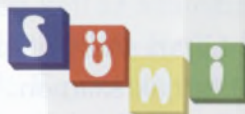
A Csomag e-mailen is megrendelhető:
kgy.pan@zpok.hu címen a fenti adatok közlésével,
személyes átvétel esetén telefonos időpont-
egyeztetést kérünk.

Következő számunk tartalmából

2005 a Fák éve – A fűzfánfűtyülőjét!

A tavasz nekem már évek óta a kis tavat jelenti, kar-nyújtásnyira tölem. Az első napsugarak kicsalogatnak minket ide, hogy hallgassuk a békakórust, és figyelges-sük a récéket, amint fiaikat vezetgetik, no meg a fűzfát, melynek karjai a vízbe lóg-nak. Következő lapszámunk fája az ezerarcú fűz lesz: a húsvéti barka fája, a kó-sárfonók barátja, a függő-cinege-fészek ringatója. Raj-ta keresztül ismerhetitek meg a vízpartok élővilágát, bele-értve az igazi fűzfánfűtyü-lőket is.

SÜNI
A Göncöl Alapítvány, a Fővárosi Állat-
és Növénykert és a Süni Egyesület
kéthavi folyóirata
XX. évfolyam 2005/1. szám

Kiadja a Göncöl Alapítvány (2600 Vác, Ilona u. 3.), az IUCN tagja

Felelős kiadó: Kizsel Vilmos, a Göncöl Alapítvány elnöke

Főszerkesztő: Mirtse Zsuzsa (mirtsezsuzsa@vadon.hu)

Szerkesztő-olvasószerkesztő: Mirtse Áron (mirtsearon@vadon.hu)

Tudományos szerkesztő: Kovács Zsolt (kovacszsolt@vadon.hu)

Művészeti vezető: Oláh Csaba

Nyomdai előkészítés: Duotone Repro Kft. • **Nyomda:** PRESS+Print Kft.

Felelős vezető: Tóth Imre

Szerkesztőségi titkár: Órhegyi Attiláné

Terjesztés: Kovács Gyula (kgy.pan@freemail.hu)

Nagy Mihály Szilvia (sznagymihaly@freemail.hu)

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Pesti Barnabás u. 6.

Levél cím: 1242 Budapest, Pf.: 455. Tel./fax: 266-5449 • **E-mail:** szerk@vadon.hu

A lap fő támogatói:

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Nemzeti Kulturális Alapprogram,
Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Oktatási
Minisztérium

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt., a regionális részvénytársaságok,
a Budapesti Hírlap Rt. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Levél- és Hírlap-
üzletági Igazgatósága (LHI).

Belföldi előfizetés: Budapesten az LHI ügyfélszolgálati irodáinál, a hírlap-
kézbesítőknél, a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, Orczy tér 1.,
levél cím: HELIR 1900 Budapest), vidéken a postáknál és a kézbesítőknél.

Külföldi előfizetés: a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, VIII. Orczy tér 1.,
levél cím: HELIR 1900 Budapest) ISSN: 1585-907x

Címlapon: Farkas
(Kovács Zsolt felvétele),
poszteren: Mogyorós pele
(Forrács Csaba felvétele),
hátlapon: Fűzfabarká
(Bagosi Zoltán felvétele)

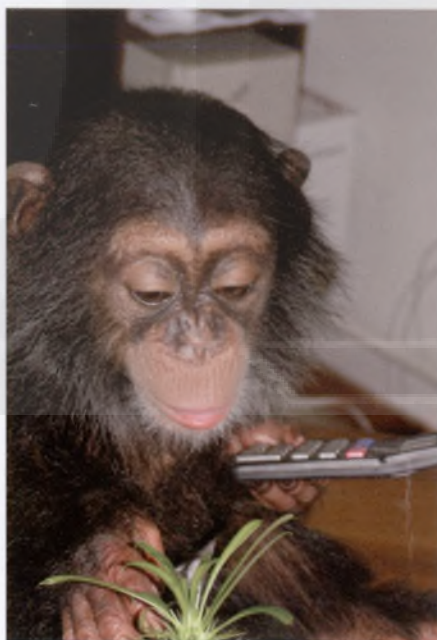
Megjelent a VADON!

Keresse az újságárusoknál

TUDJA ÖN, MENNYIT JELENT 1%?

A csimpánz és az ember genetikai állománya alig több, mint egy százalékban tér el egymástól, mégis ez a különbség képes volt megváltoztatni a világot. Ha úgy érzi, hogy ez a világ újabb változásra érett, és hisz abban, hogy jövő gyermekeink kezében van, befizetett személyi jövedelemadója 1%-ával támogassa a Süni Egyesületet!

ADÓSZÁMUNK: 18630767-2-13

A Süni Egyesület idén is számít Önre.

Adjon 1% esélyt – a töb-
biről mi gondoskodunk!

Mindazon élőlények
nevében, akik csak raj-
tunk keresztül szólhatnak,

KÖSZÖNJÜK!

Következő számunkban:

A fűzfánfüttyülőjét!

20051

